

Список використаних джерел

1. *Бороненко В.* Изучения роли кластеров в повышении конкурентоспособности региона / В. Бороненко // *Економіст*. – 2008. – № 10. – С. 50–51.
2. *Войнаренко М.П.* Концепція «кластерів» як альтернатива командно-адміністративній системі управління / М.П. Войнаренко, Л.П. Радецька, В.Р. Філінюк // *Проблеми реформування економіки України*. – К.: Логос, 1999. – С. 74–75.
3. *Вольфганг П.* Кластерна модель регіонального розвитку / В. Прайс // *Перспективні дослідження*. – 1999. – № 2. – С. 33–39.
4. *Кропивко М.Ф.* Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва / М. Ф. Кропивко // *Економіка АПК*. – 2010. – № 11. – С. 3-13.
5. *Кулявець В.Г.* Розвиток кластерів в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / В.Г. Кулявець – Режим доступу: <http://intkonf.org/kulyavets-vg-rozvitok-klasteriv-v-umovah-globalizatsiyi>.
6. *Саблук П.Т.* Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко // *Економіка АПК*. – 2010. – № 1 (183). – С. 3-12.
7. *Соколенко С.* Проблеми і перспективи посилення конкурентоспроможності економіки України на основі кластерів / С. Соколенко // *Економіст*. – 2008. – № 10. – С. 31–35.
8. *Marshall A.* Principles of economics / A. Marshall. – Amherst: Prometheus books, 1997. – 320 p.
9. *Porter Michael E.* Clusters and the New Economics of Competition / Porter Michael E. // *Harvard Business Review*. – 1998. – November–December. – P.77–90.

Стаття надійшла до редакції 04.03. 2013 р.

*

УДК 338. 439: 631.147:504

*Ю.С. ЗАВАДСЬКА, аспірант**
Житомирський національний агроекологічний університет

Сучасні тенденції розвитку вітчизняного ринку органічної агропродовольчої продукції

Постановка проблеми. Збільшення темпів споживання ресурсів у ході господарської діяльності зумовило актуалізацію теорії стійкого розвитку і, як результат, поширення екологоощадних технологій агровиробництва. Сільськогосподарська виробнича система нині переходить від збільшення обсягів виробництва «будь-якою ціною» до формування зростання ефективності використання ресурсів і перенесення акценту на екологізацію діяльності в агросфері. Такі тенденції зумовили поширення органічного методу господарювання. Органічний сектор характеризується постійним зростанням як попиту, так і пропозиції. Розвиток органічного сільського господарства відбувається не лінійно, однак він несе позитивні тенденції. Найбільш розвинуті країни світу наразі є найбільшими спожива-

чами та виробниками органічної продукції. Однак, незважаючи на досить стрімкий темп зростання органічного сектору, попит у цій сфері залишається не задоволеним. Враховуючи зазначені аспекти, безсумнівною є перспективність виходу вітчизняних товаровиробників як на національний, так і на світовий ринки органічної продукції. Ці обставини й зумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних і прикладних аспектів розвитку ринку органічної агропродовольчої продукції здійснили такі науковці, як Є. Бойко [1], Л. Кілчер [13], М. Кобце [3], А. Мазурова [4] О. Рудницька [5] та ін. Незважаючи на безумовну значущість проведених досліджень, питання тенденцій розвитку й чинників, що їх зумовлюють, потребують подальшого опрацювання.

Мета статті – вивчення сучасних тенденцій розвитку вітчизняного ринку органіч-

* Науковий керівник – О.М. Яценко, доктор економічних наук, доцент.

© Ю.С. Завадська, 2013

ної агропродовольчої продукції. Об'єктом дослідження є процес формування ринку органічної агропродовольчої продукції України, а предметом – сукупність теоретико-методологічних і прикладних аспектів становлення вітчизняного ринку органічної агропродовольчої продукції.

Дослідження ґрунтується на діалектичному та системному підходах до вивчення процесів і явищ. Для досягнення встановленої мети було використано ряд наукових методів, а саме – абстракції та узагальнення (для формулювання теоретичних узагальнень, висновків й окресленні перспектив подальших досліджень), порівняння (при визначенні особливостей діяльності підприємств-виробників органічної продукції та традиційної), табличний і графічний методи (при наочному відображенні сучасного стану й тенденцій розвитку вітчизняного ринку органічної продукції) та ін.

Виклад основних результатів дослідження. Поширення органічного методу господарювання відбулося на початку ХХ ст. Однак його становлення і популяризація були нерівномірними. Так, у Європі для залучення під органічне агровиробництво 1 % земель сільськогосподарського призначення знадобилося 30 років. Натомість у результаті активного стимулювання виробництва органічної продукції урядом Великобританії, з метою підвищення продовольчої безпеки країни, вдалося збільшити питому вагу таких сільськогосподарських угідь за 10 років до 30 %. Також швидке зростання площ, оброблюваних органічним методом, відбулося в Аргентині. У цій країні за рік зазначений показник збільшився з 500 тис. га у 1999 році до 3 млн га у 2000-му. Таке стрімке поширення органічної технології було зумовлене зростанням попиту на органічне м'ясо, що зумовило подальший розвиток інших напрямів органічного агровиробництва і перетворило цю країну в одного із найбільших експортерів органічної продукції [11].

Станом на 01.01.2010 року у світі під виробництвом органічної продукції було зайнято 37,2 млн га (0,9 %) сільськогосподарських угідь, у тому числі землі господарств перехідного періоду. Значна частина цих земель використовується для вирощування

зернових, а саме: рису – 2,5 млн га, кормових – 1,8, овочів – 0,22 млн га. Сільськогосподарські угіддя, задіяні під вирощуванням багаторічних культур, становлять близько 6 % (2,4 млн га). Найпоширеніші органічні сільськогосподарські культури – це кава (0,54 млн га), оливки (0,49 млн га), какао (0,26 млн га), горіхи (0,2 млн га) і виноград (0,19 млн га). Регіонами з найбільшою кількістю органічних сільськогосподарських земель є Океанія (12,2 млн га), Європа (9,3 млн га) і Латинська Америка (8,6 млн га). Відповідно країнами-лідерами за цим показником є Австралія, Аргентина та США. Однак найбільшу частку органічні землі у структурі сільськогосподарських угідь мають Фолклендські острови (35,7 %), Англія (30 %), Ліхтенштейн (26,9 %) і Австрія (18,5 %) [13].

Відбувається постійне зростання кількості підприємств-виробників органічної продукції. Так, у 2009 році у світі функцінувало близько 1,8 млн підприємств, що на 31 % більше порівняно із 2008 роком в основному за рахунок значного зростання їх кількості в Індії. Відповідно 40 % виробників органічної продукції у світі знаходяться в Азії, в Африці – 28 %, у Латинській Америці – 16 %. Обсяг світового ринку органічної продукції становить 54,9 млрд дол. США (станом на 01.01.2010 р.). Країни з найбільшими обсягами ринків органічних продуктів – США, Німеччина й Франція. Однак найвищий рівень споживання її простежується в Данії, Швейцарії та Австрії [13]. Органічний сектор харчової промисловості є також одним із швидкозростаючих. У таких країнах, як Данія, Австрія та Швейцарія споживання органічних продуктів харчування становить від 4,5 до 5,5% у загальному споживчому кошику [12].

Згідно з даними Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) площа сільськогосподарських угідь в Україні, сертифікованих відповідно до органічних стандартів, становила у 2010 році близько 270 тис. га, а кількість сертифікованих господарств-виробників органічної продукції перевищувала 140. Однак уже у 2012 році їхня кількість зросла до понад 200 підприємств (табл. 1).

1. Кількість підприємств-виробників органічної продукції в Україні станом на 01.07.2012 р.

Сертифікаційна база та спеціалізація підприємства	Значення показника	
	одиниць	%
Усього в Україні	225	100,0
сертифікованих Органік Стандарт (ОС) – усього	119	48,1
у т.ч.: рослинництво	73	34,1
тваринництво	21	9,8
переробка	25	11,7
сертифікованих ABCert AG – усього	9	4,2
у т.ч.: рослинництво	2	0,9
переробка	7	3,3
сертифікованих ЕТКО – усього	55	25,7
у т.ч.: рослинництво	29	13,6
переробка	26	12,1
Austria Bio Garantie *	2	0,9
Biokontroll Hungaria *	3	1,4
BCS *	2	0,9
CERES *	2	0,9
ECOCERT *	2	0,9
Ekogwarancja Ptre Sp.Z.o.o *	2	0,9
CU *	25	11,7
SGS *	1	0,5
Suolo E Salute S.R.L. *	3	1,4

* У статистичній базі розмежування за спеціалізацією сертифікованих підприємств відсутнє.

Джерело: Розраховано за даними сертифікаційного органу «Органік Стандарт».

Провідна сертифікаційна компанія в Україні – Органік Стандарт (далі ОС), яку було засновано у 2007 році за сприяння Дослідного Інституту Органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) та Інституту екологічного маркетингу (ІМО, Швейцарія) у рамках швейцарсько-українського проекту «Сертифікація органічного сільського господарства та розвиток органічного ринку в Україні». Крім вітчизняної Органік Стандарт на органічному ринку України функціонує ряд іноземних сертифікаційних компаній. Найширше із них представлені компанії Німеччини (ABCert, Lacon, Ceres, BCS) та Італії (ICEA, Bioagricert, Suolo e Salute). При цьому проводиться сертифікація підприємств із різним виробничим напрямом.

Крім того, сертифікація вітчизняних підприємств проводиться такими організаціями,

як ЕТКО (Туреччина), Control Union (Нідерланди), Biokontoll Hungaria (Угорщина), Austria Bio Garantie (Австрія), Ecocert (Франція). Починаючи з 2009 року, Органік Стандарт має змогу сертифікувати органічне виробництво за правилами, встановленими Постановою Ради ЄС 834/2007 (EU) (табл. 2). Залежно від ринку реалізації продукції, сертифікація органічних товарів вітчизняного виробництва проводиться відповідно до таких стандартів, як Національна органічна програма (NOP, США), Сільськогосподарські стандарти Японії (JAS), Bio Suisse (Швейцарія), KRAV (Швеція), Стандарти Асоціації «БІОЛан» (Україна). Основна частка вітчизняної органічної продукції сертифікована відповідно до стандартів EU, що засвідчує експортну спрямованість українських товаровиробників на ринок Європи.

2. Площа сільськогосподарських угідь під контролем Органік Стандарт станом на 01.07.2012 р.

Площа с.-г. угідь, га, під контролем Органік Стандарт залежно від:			
стандартів		статусу	
Bio Suisse	5736,60	Звичайні	12080,68
EU	35245,26	Перехідного періоду	6104,85
NOP	2003,14	Органічні	29196,14
БІОЛан	575,64	<i>Разом земель перехідного періоду і органічних</i>	
БІОЛан + EU	771,84	Усього	47381,66

Джерело: Розраховано за даними сертифікаційного органу «Органік Стандарт».

Структура посівних площ підприємств-виробників органічної продукції відображає сировинний напрям розвитку цього сектора (табл. 3). Злакові зернові, які становлять

майже половину вітчизняної органічної продукції рослинництва, практично у повному обсязі експортуються переважно до країн ЄС.

3. Структура посівних площ підприємств – виробників органічної продукції в Україні (сертифікованих ОС) станом на 01.07.2012 р.

Категорія	Площа	
	га	%
Зернові злакові	16014,83	45,4
Зернобобові	5559,41	15,7
Ефіроолійні	1079,16	3,1
Олійні	1635,14	4,6
Овочеві	228,27	0,6
Багаторічні трави	5666,03	16,1
Бульбоплоди та коренеплоди	13,79	0,0
Текстильні	67,80	0,2
Лікарські трави	91,62	0,3
Плодові та ягідні	545,43	1,5
Однорічні трави	7,50	0,0
Інше (пари, пасовища, сінокоси)	4392,02	12,4
Усього	35300,98	100,0

* Сертифіковані органічні землі та перехідного періоду.

Джерело: Розраховано за даними сертифікаційного органу «Органік Стандарт».

Така структура вирощування продукції характерна для ринку, що знаходиться на стадії становлення із нерозвиненим товарним асортиментом. Нині відбувається переміщення уваги товаровиробників до виробництва інших органічних сільськогосподарських культур із можливістю їх реалізації на вітчизняному ринку.

Найбільшої популярності набуває розвиток виробництва овочів і фруктів. Крім того,

значна увага приділяється вирощуванню олійних культур, таких як соняшник та соя (табл. 4). Одним із факторів розвитку органічного агровиробництва органічної сої є реалізація спільного тривалого проекту компанії “Украгрофін” (Україна) і фірмою “ECOLAND Grains & Legumes” (Німеччина) із активізації вирощування цього виду продукції. Проект було введено в дію у 2005 році [1].

4. Структура товарної органічної продукції в Україні (підприємств, сертифікованих ОС)

Продукція	2009 р.		2010 р.		2011 р.		2011 р. до 2009 р., %
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Пшениця озима	17677,5	27,4	16375,8	15,1	32204,5	23,6	182
Пшениця яра	303,9	0,5	800,8	0,7	915,0	0,7	301
Жито	2232,7	3,5	3083,5	2,9	2650,8	1,9	119
Кукурудза на зерно	4613,4	7,1	1789,4	1,7	20209,4	14,8	438
Ячмінь озимий	1442,3	2,2	3168,9	2,9	3426,3	2,5	238
Ячмінь ярий	6475,9	10,0	5862,4	5,4	3299,0	2,4	51
Овес	403,8	0,6	1957,3	1,8	28,6	-	7
Соняшник	-	-	27335,5	25,3	28752,4	21,1	-
Соя	539,8	0,8	5505,5	5,1	5801,9	4,2	1075
Цукрові буряки	4341,9	6,7	1932,7	1,8	2470,5	1,8	57
Інша продукція рослинництва	2251,7	3,5	4770,8	4,4	6697	4,9	297
Разом по рослинництву	40282,9	62,3	72582,6	67,1	106455,4	77,9	264
Молоко	12836	19,9	18071,1	16,7	16686,8	12,2	130
М'ясо ВРХ	5775,8	8,9	7134	6,6	6930,9	5,1	120
М'ясо свиней	664,8	1,0	3223,1	3,0	731,3	0,5	110
Мед	24,5	-	76,2	0,1	74,3	-	303
Інша продукція тваринництва	5045,6	7,8	7050,3	6,5	5735,1	4,2	114
Разом по тваринництву	24346,7	37,7	35554,7	32,9	30118,4	22,1	124
Усього	64629,6	100,0	108137,3	100,0	136573,8	100,0	211

Джерело: Розраховано за даними сертифікаційного органу «Органік Стандарт».

Аналіз статистичних даних структури органічної товарної продукції показує незначне пожвавлення виробництва органічної продукції тваринництва (табл. 4). Так, виробництво й реалізація м'яса великої рогатої худоби та свиней у 2011 році порівняно із 2009-м збільшилося на 20 і 10 % відповідно. Варто окремо відзначити швидкі темпи зростання виробництва органічної продукції бджільництва. Кількість реалізованого меду у 2011 році перевищила у три рази цей же показник за 2009 рік. Імовірною причиною зростання реалізації даної продукції є збільшення кількості її виробників, які успішно пройшли сертифікацію на предмет виробництва органічного меду, що підтверджується даними сертифікаційної компанії ОС.

Визначальна роль у поширенні органічної технології у сільськогосподарській практиці вітчизняних товаровиробників належить політико-правовим і ринковим аспектам. Для подальшого розвитку вітчизняного ринку органічної агропродовольчої продукції необхідно вирішити ряд проблемних аспектів. Першочерговим питанням при цьому є ратифікація нормативно-правової бази, що регламентуватиме відносини у цій сфері. З метою забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників органічної продукції та спрощення їх виходу на міжнародний ринок необхідно прийняти законодавчі акти, які мають бути адаптовані до міжнародного законодавства. Сприяти виконанню зазначеної умови можливо за рахунок приєднання до міжнародного Проекту «Доступ до глобального «органічного» ринку» (Global Organic Market Access, GOMA). Цей проект спрямований на спрощення процесу виходу товарних потоків органічної продукції за рахунок узгодження й досягнення еквівалентності органічних стандартів і вимог сертифікації. Він забезпечується за рахунок використання двох інструментів, а саме – Інструкції з оцінки еквівалентності стандартів і технічних регламентів (EquiTool) та Міжнародних вимог до органічних сертифікаційних організацій (IROCB) [10].

Сприятиме значному пожвавленню розвитку вітчизняної сфери органічного агровиробництва також залучення інвестицій. При

цьому з метою інтенсивнішого поширення органічного методу господарювання доцільно надавати кредити за нижчими процентними ставками, що зробить їх доступнішими для фермерських господарств. Такий підхід дасть можливість повною мірою задовольнити попит на внутрішньому ринку.

Висновки. Ведення агровиробництва на основі використання органічних технологій дає можливість максимізувати економічну вигоду й разом із цим зберегти динамічну рівновагу екосистеми. В результаті органічне виробництво набуває дедалі більшого поширення як у світі, так і в Україні. Майбутнє органічного сільського господарства визначатиметься залежно від політичних та економічних факторів, від кон'юнктури на ринку звичайних агропродовольчих товарів. На формування тенденцій розвитку ринку органічної продукції суттєво впливають глобалізаційні процеси. Можна стверджувати, що в межах міжнародного «зеленого» ринку вже відбулася сегментація на провідних країн – виробників і споживачів органічних товарів. Також можна виділити групи глобальних органічних продуктів, які користуються найбільшим попитом. У подальшому розвиток зазначеного ринку відбуватиметься у напрямі розширення асортименту продукції переробки та ширшого представлення органічної продукції у сфері громадського харчування.

Вітчизняний ринок органічної продукції розвивається під впливом міжнародних тенденцій у цій сфері. Відбувається постійне збільшення кількості сертифікованих господарств-виробників органічної продукції. При цьому переважна більшість сертифікаційних компаній, представлених на ринку органічної продукції України, іноземні, однак лідером у цій сфері є вітчизняна організація Органік Стандарт. Незважаючи на стрімке поліпшення кількісних показників розвитку вітчизняного «органічного» ринку, українські товаровиробники представлені на світовому ринку в основному як експортери сировинної продукції. Основною експортною товарною групою є зернові, які реалізуються переважно на європейський ринок. Асортиментний ряд на внутрішньому ринку також не розвинений, однак наразі відбува-

ється поступовий перехід до урізноманітнення ведення діяльності. Перспективи подальших досліджень у зазначеному напрямі вбачаються у моделюванні динаміки змін і

стану кон'юнктури ринку органічної агропродовольчої продукції та формулюванні стратегії його розвитку.

Список використаних джерел

1. Бойко Є.О. Розвиток підприємств органічного сектору агробізнесу в контексті викликів глобалізації та євроінтеграції [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Є.О. Бойко; Міжнар. ун-т бізнесу і права. – Херсон, 2011. – 20 с.
2. Вирощування в Україні органічної сої [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-31-18-30-02>.
3. Кобець М.І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку [Електронний ресурс] / М.І. Кобець. – Режим доступу: http://ta.swap-rural.org.ua/files/200910051523260.P2004_01_051_04.pdf.
4. Мазурова А.Ю. География мирового рынка биоорганических продуктов питания: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 25.00.24. / А.Ю. Мазурова. – М., 2009. – 26 с.
5. Рудницька О.В. Маркетингова діяльність сільськогосподарських підприємств на ринку органічної агропродовольчої продукції: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / О.В. Рудницька; – К., 2007. – 20 с.
6. Сільське господарство України. Стат. зб. / за ред. Ю.М. Остапчука. – К.: Держ. служба статистики України, 2011. – 396 с.
7. Сільське господарство України. Стат. зб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%20Ukrainy%202010.pdf>.
8. Сільське господарство України. Стат. зб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%20Ukrainy%202009.pdf>.
9. Статистичні дані Органік Стандарт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organicstandard.com.ua/ua/clients>.
10. Global Organic Market Access (GOMA). A project of FAO, IFOAM and UNCTAD [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.goma-organic.org/about/project/>.
11. Organic Agriculture Perspectives [Electronic resource]. – Access mode: http://www.fao.org/organicag/doc/organic_perspectives.htm.
12. Vision for an Organic Food and Farming Research Agenda to 2025 [Electronic resource]. – Access mode: http://www.tporganics.eu/upload/TPOrganics_VisionResearchAgenda.Pdf.
13. Willer, Helga and Lukas Kilcher (Eds.) (2011) The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2011. FiBL-IFOAM Report. IFOAM, Bonn and FiBL, Frick. – P. 152.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2013 р.

*

УДК 631.365.22

В.М. ГОМЗА, аспірант*

Вінницький національний аграрний університет

Новий високоекономічний метод сушіння зерна

Постановка проблеми. Зерно перед зберіганням потребує сушіння, оскільки вологість його, як правило, перевищує допустимі норми. При закладенні на довготермінове зберігання зернова маса, знаходячись у великих обсягах, ущільнюється. Як наслідок, температура в зоні ущільнення зростає, а зерно починає виділяти вологу, яка стає

джерелом виникнення різних небажаних процесів – проростання, прілості, зараження мікроорганізмами. Все це погіршує загальні кондиції зернової маси та може призвести до її псування. Тому перед закладенням зерна в елеватори необхідно його висушити (далі, для прикладу, ми наводимо числові дані по пшениці): довести рівень вологості до кондиційної 13-15 % [5] (як правило, рівень вологості зерна одразу після збирання знаходиться в межах 16-25 % [11]). Проте існуючі методи сушіння мають суттєві не-

* Науковий керівник – А.Г. Мазур, доктор економічних наук, професор.
© В.М. Гомза, 2013